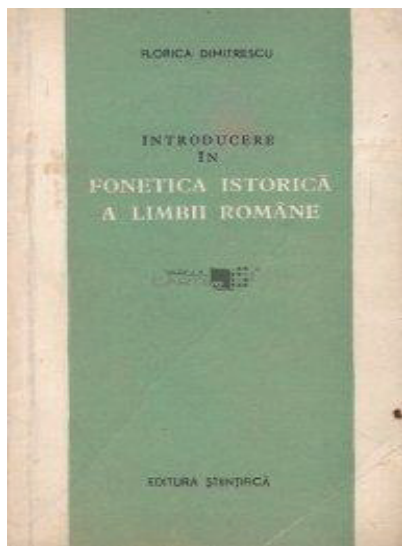

FLORICA DIMITRESCU, 95 de ani

Unul dintre marii lingviști ai acestei țări a împlinit la 4 aprilie a.c. venerabila vârstă de 95 de ani, acoperind scena lingvistică românească mai bine de 70 de ani, atât prin bogăția și forța lucrărilor sale științifice, cât și prin efectele în timp ale contribuției profesionale la Catedra de istoria limbii române a Universității din București.

1. FLORICA DIMITRESCU – PROFESORUL

Pe d-na profesoară Florica Dimitrescu am cunoscut-o încă din anul I de facultate, în cadrul Cercului științific studentesc la care participa adesea, alături de profesorii Jacques Byck și Alexandru Niculescu, iar din anul al III-lea (1961–62) am avut-o ca profesoară la cursul anual de Istorie a limbii române. D-sa a făcut parte din grupul minunat de profesori care au contribuit ca tinerețea noastră universitară, într-

o epocă nesigură și apăsătoare, să fie plină de bucurii științifice și intelectuale. Din perioada acelor vremi datează o amintire extraordinară: prin anul 2000, d-na îmi restituie o teză din iunie 1962, reprezentând teza mea de la examenul de Istorie a limbii române, teză cu titlul „Istoria pronumelui personal românesc”, păstrată de profesoară ca semn al plăcerii pe care a avut-o la corectarea ei. La lectura după patruzeci de ani, m-a impresionat atât informația descriptivă, cât și informația teoretică, probând cât de moderne și de interesante erau cunoștințele oferite studenților la acea vreme.

Cursul-carte Istoria limbii române (1978, EDP, 372 p.), lucrare colectivă a Catedrei de Istorie a limbii române, o are drept coordonator pe Florica Dimitrescu, care, ca titulară a cursului de Istoria limbii române, este responsabilă de concepție, de structura manualului și de conținut. Cartea încorporează două lucrări anterioare ale Floricăi Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române* (Editura Științifică, 1967) și *Introducere în morfosintaxa istorică a limbii române* (Tipografia Universității din București, 1974). Sinteză excepțională a istoriei limbii române (cuprinde datele fundamentale ale originii limbii române, ale evoluției de la latină la română, precum și descrierea componentelor fundamentale ale istoriei limbii vechi, în special ale secolului al XVI-lea), cartea din 1978 („cartea galbenă”, cum o numeau studenții) a funcționat decenii întregi ca lucrare de căpătâi pentru studenții filologi bucureșteni și clujeni, dar și pentru lingviștii români și străini interesați de istoria limbii române.

2. FLORICA DIMITRESCU – LINGVISTUL

Examinând îndeaproape direcțiile de cercetare predilecte ale autoarei, ceea ce șochează în primul rând sunt cele două direcții **temporal opuse** ca material de analiză (româna secolului al XVI-lea vs româna zilelor noastre), dar și ca momente opuse din existența autoarei (început de carieră vs partea a doua a carierei profesionale).

2.1. Secolul al XVI-lea este investigat de autoare atât în ipostaza de editor de text (Florica Dimitrescu este autoarea excelentei ediții a Tetraevanghelului lui Coresi, Editura Academiei, 1963, aplicând, în editare, ca și profesorii săi J. Byck și Al. Rosetti, metoda transliterației; alături de Alexandru Niculescu, este autoarea lucrării *Testi romeni antichi*, Padova, 1970, prima culegere de texte vechi românești destinată străinătății), cât și în ipostaza de analiză și de descriere a textelor vechi deja

editate. Sunt reprezentative cărțile-sinteză de prezentare a limbii române vechi (*Introducere în fonetica istorică a limbii române*, Editura Științifică, 1967; *Contribuții la istoria limbii române vechi*, Editura Didactică și Pedagogică, 1973; *Introducere în morfosintaxa limbii române*, Editura Universității din București, 1974), dar și numeroasele studii de detaliu, precum: „Repartizarea teritorială a lexicului românesc în secolul al XVI-lea”, 1973; „Asupra raportului dintre Tetraevanghelul lui Coresi și Evangheliarul lui Radu de la Mănăcești”, 1973; „Paralelă lexicală între două texte din secolul al XVI-lea”, [2011] 2014 etc.). • Unele studii, prin amploarea textului și cantitatea de muncă înmagazinată (vezi *Indice lexical paralel. Secolul al XVI-lea*, 1973, 125 p.), ating dimensiunile și importanța unei adevărate cărți (vezi înregistrarea paralelă a 5000 de cuvinte ale limbii române din secolul al XVI-lea), permițând observații lexicale comparative extrem de relevante. • Un proiect de mare valoare științifică în care Florica Dimitrescu s-a angajat trup și suflet a fost elaborarea, în calitate de autor și de coordonator, a Dicționarului limbii române din secolul al XVI-lea, proiect care ajunsese la finalizare, fiind depus spre tipărire Editurii Academiei Române. Un destin nefericit transformă manuscrisul în cenușă, în urma unui incendiu produs într-una dintre cămăruțele Academiei care depozita manuscrisul. Pentru amploarea cercetării și pentru ireparabilitatea pierderii produse pledează ampla prezentare a lucrării, precum și cele 2-3 pagini de machetă rămase, ambele publicate de Florica Dimitrescu în 1973. Au trecut mai bine de 50 de ani de atunci, fără ca autoarea să fi reușit, sufletește, a se împăca cu ideea dezastrului.

2.2. Cealaltă direcție, **lexicul limbii actuale**, concentrează în mare măsură interesul științific al autoarei din ultimele cinci decenii, cu preocupare specială pentru investigarea lexicului sub diverse aspecte (infra, 2.2.1), dar și sub aspectul întocmirii de dicționare, autoarea venind cu ideea ingenioasă a alcătuirii unui dicționar de cuvinte recente, dar și cu „truda” realizării acestuia (infra, 2.2.2).

2.2.1. Din domeniul **lexicului actual**, autoarea abordează numeroase direcții, precum: formarea cuvintelor, compunerea și compunerea savantă cu prefixoide și sufixoide, acronime și istoria lor, onomastică, lexicul ocupațiilor, lexicul cromatic, lexicul gastronomic, lexicul textilelor, lexicul pandemic, terminologii (medicală, biomedicală, meteorologie, astronomică), împrumuturi de sorginte diversă (cuvinte

englezești și americanești, împrumuturi romanice franțuzești și italiene, cuvinte de origine japoneză), examinând fenomenele în ansamblu, dar și cu numeroase detalii de descriere. Iată câteva titluri reprezentative pentru fiecare direcție:

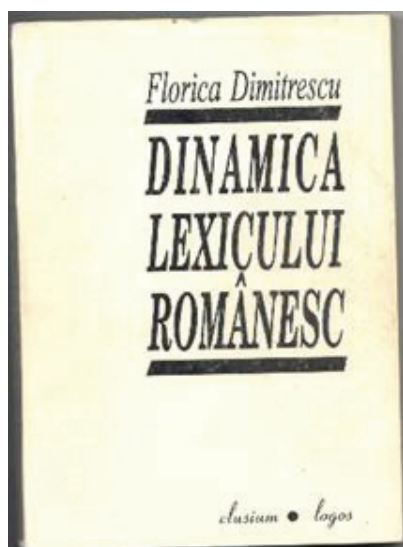
- **pentru formarea cuvintelor, prefixoide și sufixoide**, diverse sigle („Tendințe în formarea cuvintelor în limba română actuală”, [1970] 2018; „Scurtă istorie a unei sigle – ADN”, 2003; „Din noutățile lexicale ale limbii române; „Recolta” din martie 2016”, [2017] 2018; „Un sufixoid nou și rar: -șima”, 2000; „Euro – un portret neterminat al prefixoidelor euro-”, 2002; „Observații asupra prefixoidului mini-”, 1995; „Observații asupra prefixoidului tele-”, 1995; „Portretul unui prefixoid în expansiune: ciber-”, [2016] 2018; „Trăsături specifice ale compunerii în limba română literară actuală”, 1995; „Aspecte ale pseudoprefixării în limba română literară actuală”, 1995; „Aspecte ale pseudosufixării în româna literară actuală”, 1995, etc.);

- **pentru sinonimie** („Considerații asupra unor noi sinonimii în limba română”, 2002-2003; „Aspecte ale sinonimiei în limbajul biomedical”, 2005);

- **pentru terminologii** („Note asupra terminologiei astronautice în limba română”, 1995; „Observații asupra structurii buletinelor meteorologice”, 1995; „O maladie – mai multe denumiri”, 2004; „Considerații etimologice referitoare la terminologia biomedicală”, 2005);

- **pentru câmpuri semantice diverse: câmpul cromatic** („Din lumea culorilor lui Mihai Eminescu”, [2016-2017] 2018; „Despre culori și nu numai. Din cromatică actuală”, 2002; „Termeni cromatici de origine turcă în limba română”, 2011; „Note asupra unor denumiri din cromatică actuală” 2011; „Din peisajul cromatic actual”, 2018; „Sintagme recente alcătuite cu termeni cromatici”, 2018),

câmpul ocupațiilor/profesiunilor („Despre denumirile multiple de profesii în româna actuală”, 2018; „Noutăți lexicale din domeniul profesiunilor”, 2019; „Lexicul actual al ocupațiilor”, 2022; „Nume de ocupații de bărbați și femei în limba română din secolul al XVI-lea”), **câmpul gastronomic** („Elemente recente italiene în lexicul gastronomic românesc”, 2007; „Din semantica elementelor lexicale gastronomice de sursă italiană în româna actuală”, 2009; „Influențe străine în terminologia gastronomică”, 2019), **câmpul țesăturilor textile** („Denumirile textilelor artificiale în limba română”, 1999; „Materialele sintetice textile în limba română”, 1999; „Considerații lingvistice asupra denumirilor de textile în limba română”, 2010; „O perspectivă etimologico-semantică asupra elementelor românești de sursă turcă din aria textilelor”, 2010; „Observații asupra unor denumiri de țesături,

de îmbrăcăminte și de încălțăminte, în Tetraevanghelul lui Coresi”, [2011] 2014; „Reflecții asupra unor denumiri de țesături, de îmbrăcăminte și de încălțăminte, în textul Paliei de la Orăștie”, [2010] 2014), **câmpul pandemic** (cu numeroase articole și cu extraordinara sinteză din recenta carte destinată COVID-ului și „anturajului” său, Editura Academiei, 2022), dar și alte micro sisteme (al numelor de monede, al „măcelarului” etc.);

- **pentru împrumuturi** romanice și nonromanice („Elemente lexicale romanice recent introduse în limba română”, 1985; „Éléments italiens récents en roumain”, 1997, 1999; „Elemente japoneze recente în limba română”, 2000-2001; „Din viața cuvintelor recente în limba română: paparazzo, tsunami”, 2006; „Elemente latino-romanice non-franceze în lexicul actual al limbii române”, 2007; „Despre elemente lexicale latino-romanice recente ale limbii române. Considerații cantitative”, 2007; „Franceza – sursă de îmbogățire a limbii române”, 2009; „Împrumuturi anglo-americe în limba română”, 2009; „Din biografia unui cuvânt: casata”, 2010; „Împrumuturi vechi și împrumuturi noi de origine italiană în limba română”, 2014; „Un termen științific de origine americană și „familia” sa în limba română, 2016; „Din terminologia de sorginte engleză a pandemiei”, 2022);

- **pentru onomastică** („Din onomastica românească actuală, cu privire specială asupra prenumelor multiple”, [2017] 2018; „Din istoria prenumelor multiple în limba română”, [2017] 2018; „Din istoria numelor duble de persoană în româna veche”, [2017] 2018);

- **pentru etimologii** („Observații asupra structurii etimologice a Tetraevanghelului lui Coresi”, 1973; „Precizări etimologice”, 1973; „Considerații etimologice”, 1995; „Considerații asupra etimologiei neologismelor din română”);

• **pentru analize lexicografice** („Suplimente la supliment DEX”, 1995; „Un important dicționar de terminologie lingvistică” (recenzie, 1998); „Note despre înregistrarea unor cuvinte recente în Marele dicționar de neologisme de Fl. Marcu”, 2008; „Din istoria unor lucrări lexicografice – după 50 de ani”, 2012; „Considerații asupra tratării unor neologisme – litera Q”, 2012).

Dincolo de mulțimea textelor publicate (cărți și sute de articole) și de varietatea titlurilor și a domeniilor lexicale investigate, impresionează bogăția surselor, ineditul și noutatea observațiilor, interesul dublu sub care sunt privite anumite domenii, sincronic și diacronic (vezi, de exemplu, domeniul ocupațiilor sau domeniul textilelor, fiecare examinat pentru româna actuală, dar și pentru secolul al XVI-lea), extinderea, în cazul unor câmpuri semantice, a perspectivei de analiză de la cea monografică, strict lingvistică, la cea extralingvistică; lucrarea cea mai recentă (*Din terminologia maladiei COVID-19 și a „anturajului” său*, Editura Academiei Române, 2022, 330 p.) face dovada unei analize profunde și nuanțate a implicațiilor extralingvistice celor mai neașteptate ale domeniului pandemic (relațiile cu școala și

educația, cu circulația și transportul, cu alimentația, cu vestimentația, cu finanțele etc.). Lucrările evidențiază simțul lingvistic special al autoarei pentru dinamica lexicului în general și a celui actual în special.

2.2.2. Datorăm Floricăi Dimitrescu crearea interesului științific pentru **dicționarele de cuvinte recente**, cuprinzând în primul rând cuvinte neînregistrate în dicționarele existente, dar și sensuri neînregistrate sau sintagme noi, fie cuvinte și sensuri intrate prin împrumut, fie forme și sensuri create și dezvoltate în interiorul limbii române. Datorăm, de asemenea, Floricăi Dimitrescu elaborarea acestor dicționare, ceea ce a însemnat, pe lângă efortul de selectare și de redactare, întregul efort de elaborare a concepției. Cele trei ediții succesive ale Dicționarului de cuvinte recente (DCR 1982, 1997, 2013) au adus în lingvistica românească un interes special pentru dinamica lexicului recent, creând o adevărată „școală” de cercetare, bazată pe criterii sigure de pregătire a materialului (selecție a termenilor, stabilire a contextelor, stabilire a sensurilor, încercare de standardizare, operația de datare, stabilirea etimologiilor). În plus, a oferit un corpus actual imens, reprezentând o sursă specială pentru cercetări ulterioare; obiectivul s-a materializat deja în zeci de articole având ca punct de plecare corpusul Dicționarului. Personal, am beneficiat în mai multe rânduri de bogăția informațiilor acestui corpus, plecând de la ideea că xenismele, cuvintele recent intrate în română și neintegrate încă, nu au un tipar flexionar inerent fixat,

marcând, prin oscilațiile lor, tendințele și direcțiile de evoluție cele mai caracteristice ale momentului actual.

2.3. Alte domenii

Cele două domenii, domeniul limbii române vechi și al istoriei limbii, pe de o parte, și cel al limbii celei mai recente, pe de alta, departe de a fi consumat întreaga „disponibilitate” și „forță” științifică a lingvistei. Numeroase alte domenii și preocupări științifice sunt prezente în bogata sa listă de lucrări.

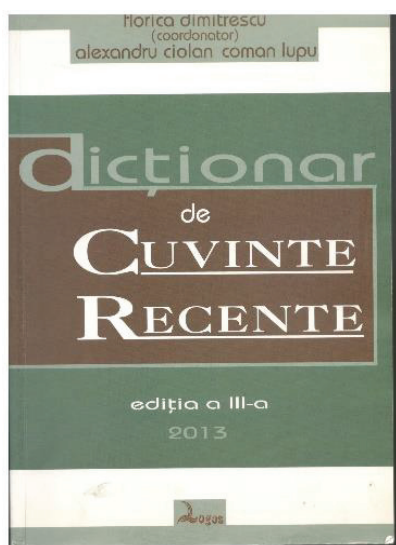
2.3.1. O pondere specială ocupă **domeniul gramaticii**, asupra căruia lingvистa s-a aplecat în câteva rânduri cu realizări științifice pline de substanță și de originalitate. ● Un loc special ocupă teza de doctorat *Locuțiunile verbale în limba română*, transpusă în carte și publicată la Editura Academiei, 1958. Au trecut 65 de ani de la publicare, dar cartea își păstrează intactă valabilitatea științifică.

Modernitatea concepției, manifestată în adoptarea unei perspective scalare asupra trecerii de la gruparea analizabilă la locuțiune, cu un punct intermediar reprezentat de expresiile frazeologice, manifestată, de asemenea, în stabilirea criteriilor de delimitare a „gradelor de frazeologism”, surprinde și astăzi. Cartea impresionează prin „exhaustivitate”, locuțiunile verbale fiind descrise sub diverse aspecte (componente, caracteristici gramaticale, analiza originilor și a rolului jucat în formarea cuvintelor), precum și prin „siguranța” opiniilor, neașteptată pentru un lingvist atât de tânăr (avea numai douăzeci și opt de ani la susținerea tezei de doctorat!). Bibliografia bogată, cu numeroase nume străine occidentale, impresionează și ea, fiind de toată lauda atât pentru autoare, cât și pentru atmosfera de „deschidere” de la Catedra de limbă română, condusă de profesorul Al. Rosetti (eram în anul 1958!).

● Textele-sinteză de istorie a limbii române (vezi supra, „cartea galbenă”) stau mărturie pentru contribuțiile gramaticale ale autoarei, incluzând sinteze morfologice și morfosintactice remarcabile, atât în calitate de autor (este autor al capitolelor destinate flexiunii nominale și pronominale), cât și de coordonator. ● Există trei excelente studii de gramatică diacronică în cazul cărora trecerea anilor nu a știrbit cu nimic din valoarea științifică. ● Remarcabil este studiul „Despre pre la acuzativ în limba textelor traduse din slavă în secolul al XVI-lea”, 1973, care nuanțează și corectează opinia anterioară, potrivit căreia absența frecventă a lui pre la acuzativul – complement direct din textele traduse ale secolului al XVI-lea s-ar datora în exclusivitate modelului slav, deci unui calc sintactic după slavă. Autoarea, fără a

excluse total această explicație, invocă un argument suplimentar, constând în datarea foarte apropiată de momentul traducerilor a gramaticalizării lui pre, ceea ce poate explica frecvența oscilațiilor de construcție, cu pre și fără pre. • Remarcabil este și studiul „Asupra construcției paratactice dacoromâne și și”, 1973, care atrage atenția asupra unui tipar sintactic, vechi în limbă, dar restrâns astăzi la uzul popular și familiar, în care primul „și” este coordonator copulativ, iar al doilea, adverbial de focalizare (din construcții precum: „Că și-s frați și și se prindu”, Pravila Ritorului Lucaci, 1581). Găsim aici o prezentare a unei clase semantico-gramaticale de clitice adverbiale focalizatoare și, în același timp, o semnalare a tipului de ambiguitate care

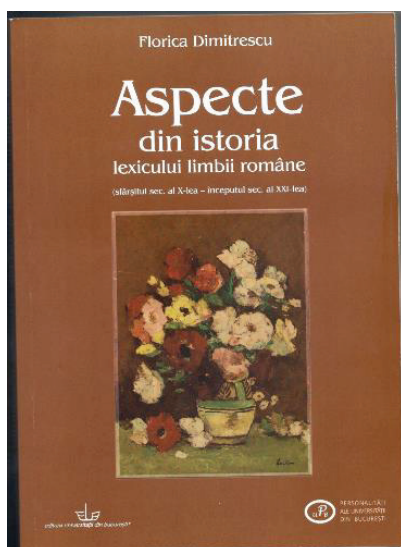

privește pe „și”. • Interesant ca noutate este și studiul privind clasificarea verbelor românești în funcție de construcția lor prepozițională („O modalitate de clasificare sintagmatică a verbelor”, [1963] 2002); studiul adaugă drept criteriu nou de clasificare construcția cu prepoziții-regim, în care selecția unei anumite prepoziții este predictibilă și explicabilă prin trăsăturile de regim ale verbului-centru.

2.3.2. Operația de omagiere a savanților înaintași revine constant în lunga sa carieră profesională, având drept rezultat cărți care reproduc articolele fundamentale ale elogiaților și analizează

esența contribuțiilor acestora (vezi cartea dedicată profesorului Jacques Byck, Studii și articole, Editura Științifică, 1967, cea destinată lui Ion-Aurel Candrea, I.-A. Candrea, lingvist și filolog, Editura Științifică, 1974, sau cea destinată lui Aurel Nicolescu, Analize gramaticale și stilistice, Editura Albatros, 1982), restituiri pline de substanță și de grație la adresa înaintașilor lingviști, dar și a colegilor plecați prea repede dintre noi. Una dintre cele mai recente evocări este omagierea în cadrul Academiei Române a folcloristului Moses Gaster, comunicare cu multe informații noi, transmise de lingvistă cu mare emoție, dat fiind destinul tragic al savantului (comunicarea s-a publicat în revista *Academica*, XXXI, nr. 10, oct. 2021, p. 59-69). De reținut și numeroasele studii „in memoriam”, omagiind figuri reprezentative ale lingvisticii românești (Clara Georgeta Chiosa, Al. Rosetti, Romulus Todoran, Teofil Teaha, Theodor Hristea, Magdalena Vulpe, Paula Diaconescu, Matilda Caragiu Marioțeanu) și străine (L. Gáldi, Alf Lombard). În aceeași direcție, se impune remarcată recenta carte (*Omagiu lingviștilor români nonagenari*, Editura Academiei, 2020), cu articole destinate colegilor nonagenari, impresionantă pentru frumusețea ideii de carte colectiv-omagială și pentru valoarea articolelor dedicate colegilor.

2.3.3. O direcție singulară, rămasă puțin cunoscută în lumea lingvistică, pleacă de la un excelent studiu-sinteză asupra locului limbii române printre limbile romanice („Observații asupra poziției românei printre limbile romanice”, apărut în Iordan Chimet, Momentul adevărului, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1996, retipărit în Florica Dimitrescu, Aspecte din istoria lexicului limbii române, Editura Universității din București, 2018, p. 393-396), studiu care o introduce pe Florica Dimitrescu în galeria selectă, puțin numeroasă, de lingviști români cu interes special pentru acest domeniu (Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, Eugen Coșeriu, Al. Niculescu, Marius Sala). Tocmai pentru noutatea informației, fac o foarte succintă prezentare a articolului.

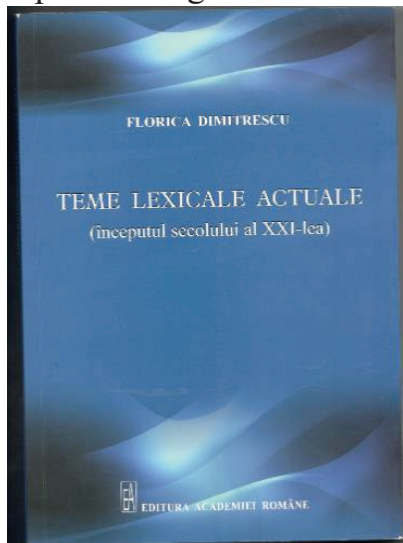
Autoarea fixează **trei** trăsături ale românei în ansamblul României: izolare, întârziere, recuperare rapidă. **Izolarea** a fost, pe de o parte, geografică, româna fiind o enclavă romanică printre limbi nonlatine, iar, pe de altă parte, culturală, izolarea de lumea occidentală prelungindu-se până târziu, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, când cărturari români încep a restabili legăturile cu Occidentul. Izolarea are drept consecințe, pe de o parte, bogăția sinonimică, explicabilă prin împrumuturile numeroase nonlatine (din slavă, slavona bisericească, maghiară, turcă și greacă), iar, pe de altă parte, preluarea alfabetului chirilic, menținut până târziu, la jumătatea secolului al XIX-lea. Este celebru tabelul de ilustrare a „bogăției sinonimice” din Palia de la Orăștie (p. 394), unde, pe patru coloane, fiecare aparținând altui strat etimologic, autoarea înregistrează sinonimele corespunzătoare¹. **Întârzierea** are în vedere datarea de-abia în secolul al XVI-lea a primelor texte scrise în română și păstrate până la noi, fie texte originale, fie texte traduse. **Recuperarea rapidă** se întemeiază pe disponibilitatea și viteza de introducere a împrumuturilor lexicale moderne, romanice și nonromanice, precum și pe introducerea tiparelor moderne de compunere, fie compunere propriu-zisă, fie compunere savantă cu sufixoide și prefixoide.

¹ Vezi numai două exemple:

<i>Latină</i>	<i>Slavă</i>	<i>Maghiară</i>	<i>Etimon necunoscut</i>
fiu, fecior, făt	plod, poroboc, odraslă		cocon, prunc
mulțime, omet, lume	gloată, norod, rudă	neam	

3. CONCLUZII

La finalul acestei prezentări, mărturisesc cu jenă că nu am reușit să ofer decât o palidă imagine a ceea ce a însemnat contribuția științifică a Floricai Dimitrescu la dezvoltarea lingvisticii românești. Cantitatea imensă de lucrări (23 de cărți, prima publicată în 1958, iar ultima în 2022, la care se adaugă zeci și sute de articole, studii, recenzii, semnalări, publicate în română sau în limbi străine), diversitatea și complementaritatea domeniilor, profunzimea și validitatea ideilor, inclusiv pentru textele de lingvistică cele mai vechi, generozitatea științifică, vizibilă, printre altele, prin interesul constant de omagiere a înaintașilor, a profesorilor, a colegilor, calitatea de mentor pentru două direcții importante: istoria limbii și lexicul actual, toate vorbesc despre rolul imens jucat de Florica Dimitrescu în peisajul lingvistic al ultimilor 75 de ani.

Mă înclin cu admirație și recunoștință în fața acestor numeroase și valoroase lucrări pe care Florica Dimitrescu le-a publicat constant cu imensă modestie și generozitate. Vârsta biologică nu a adus nicio schimbare de vitalitate și de valoare, Florica Dimitrescu rămânând și astăzi model de hărnicie, de forță, de gândire pozitivă și de valoare științifică. Să ne trăiți, minunată DOAMNĂ, pentru a ne oferi în continuare un model de viață dedicat dragostei împătimate pentru limba română și studiul ei.

**Acad. Gabriela Pană Dindelegan,
Academia Română,
Universitatea din București**